Några fyndorter för Ranatra linearis L.

Ranatra har en figur, som ingen kan ta fel på, och djuret väcker stort uppseende, när det påträffas av menig man.

År 1946 erhöll jag ett exemplar, som från huvudets till andningsrörets spets mätte drygt 65 mm (alla nedan angivna mått på djurens längd ha uppmätts på detta sätt). Djuret hade infångats i en liten tjärn någon mil söder om Stockholm, således i Södermanland. Finnaren meddelade att han sett några *Ranatra* simma omkring i yttre vassbandet, och då ingen båt fanns måste han klä av sig och simma ut. Han lyckades bärga två *Ranatra* — det större exemplaret behöll han för egen samling, det mindre fick jag. Fyndet gjordes en dag i början på juli månad, då det var varmt och soligt.

Jag var då bosatt på Värmdö i Lillsved och visade *Ranatra*-exemplaret för folkhögskolans mycket naturintresserade vaktmästare. Denna var upplänning och hade sitt barndomshem vid en vik av Mälaren. Han berättade att i sagda vik förekom viss tid på sommaren stora mängder av *Ranatra*. Djuren simmade i ytan i yttre vassbandet och därutanför i näckrosvegetationen, och de hade av ortsbefolkningen döpts till »luktpinnar» dels beroende på sitt utseende (pinnar), dels på grund av att om man bröt sönder dem så luktade djuren i samma stil som en bärfis. Min sagesman kunde inte ange tiden för *Ranatras* uppträdande närmare än att det var på senvåren, och att fiskargubbarna fann det lönlöst att fortsätta ålfångst med långrev sedan luktpinnarna visat sig i större mängder.

Våren 1950 fick jag av en pojke här i Ockelbo (i Gästrikland) ett exemplar av *Ranatra*, vilket i längd mätte 70 mm. Exemplaret hade infångats den 9 maj, och då var det ännu mycket kallt i vattnet. Pojken berättade, att han varit ute på en ö i sjön Yklaren, c:a 4 km sydostligt om samhället Ockelbo, och vandrat längs en grund, mera sandig strand, där det ej växte säv eller vass. I klarvattnet hade han fått se en underlig figur, som årade sig fram i vattnet på drygt en decimeters djup. Figuren rörde sig sakta, pojken vadade ut och infångade djuret utan någon svårighet.

Ett par dagar senare fick jag rapport att en pojke sett en *Ranatra* simma ett stycke under vattenytan i Hammarsjön, som ligger c:a 1/2 mil sydsydvästligt samhället Ockelbo. Även i detta fall hade djuret hållit till i fritt vatten och simmat kavande med benen var för sig och rört sig sakta framåt. Pojken kunde inte nå djuret ens med en stake, och då han tyckte att vattnet var för kallt för ett bad undkom djuret, men tack vare pojkens utförliga beskrivning kan ingen tvekan råda om att det verkligen var fråga om *Ranatra*.

I slutet av juni besökte jag den ö i sjön Yklaren varifrån jag fått det första Gästriklandsexemplaret av *Ranatra*. Trots att fem personer genomsnokade strandkanten, rotade i de multnande vassbankarna på land, vadade runt stränderna både i klarvatten och vassar, simmade omkring och sökte från båt kunde *Ranatra* icke återfinnas. Under hela sommaren från

maj till september stod stränderna av sjön Yklaren och i första hand strandområdet närmast hållplatsen Gruvan under bevakning praktiskt taget varje dag, och minst tio långfärder med båt företogs längs vassbandet, men *Ranatra* var och förblev som bortblåst. Jag besökte själv Yklaren ett par gånger och höll för övrigt Bosjön invid Ockelbo samhälle under uppsikt — Bosjön har direkt sjöförbindelse med Yklaren — men resultatet var negativt.

Så kom plötsligt ett nytt fynd. Det var den 17 september. Min spanare från Gruvan fann då ett exemplar vid stranden vid båtstället. Där var det närmast klarvatten, fast det från stranden ut i det grunda vattnet växte en del Carexstånd och längre ut dels nate dels näckrosor. Ej långt från båtstället sydöver utbredde sig dock stora och täta vassar, men ej norröver, där starren härskade tämligen ensam i glesare och tätare bestånd. Djuret simmade en knapp decimeter under vattenytan och rörde sig långsamt och gjorde inte minsta försök att undkomma, när det infångades. I september hade det redan blivit mycket kallt i vattnet.

Den 30 september blåste en svag vind norrifrån och vågor skvalpade mot stranden, men bakom den halvt uppdragna båten vid Gruvans båtställe var det lä och nästan lugnt i vattenytan. Min spanare låg på knä i båten och tittade ned i vattnet och upptäckte efter en stund en *Ranatra,* som satt på ett Carexstrå en bra bit ned i vattnet. Djuret rörde sig icke och var mycket svårt att upptäcka. Under en halv timmes tid iakttog spanaren djuret, men det satt alltjämt orörligt, och då infångades det. På förfrågan kunde spanaren icke avgöra om djuret haft andningsröret instucket i strået eller ej. Ett annat exemplar kom simmande, även detta nere i vattnet, och det hamnade också i fångströret. Båda de sistnämnda exemplaren hade en längd av omkring 65 mm. Efterforskningarna fortsattes även sedan vattnen blivit isbelagda, men utan att ytterligare några exemplar kunde återfinnas.

De ovan återgivna iakttagelserna stämmer inte så väl överens, när det gäller fyndtiderna. På de sydliga lokalerna ha djuren observerats längre fram på sommaren, då vattnet varit varmt, och djuren ha visat sig på djupare vatten och i och utanför yttre vassbandet uppe i vattenbrynet — min sagesman från Lillsved påstod att man kunde se strimmor efter djuren, när de simmade. På de nordliga lokalerna ha fynden gjorts endast när det varit kallt i vattnet (vår och höst), och alla fynd ha gjorts på grunt och åtminstone i det närmaste obeväxt vatten, och djuren ha i intet fall varit uppe i vattenytan.

I boken »I naturen, handbok för vandringar och exkursioner» framhåller lektor K. E. Johansson på sidan 97 om *Ranatra* att »hittills är den funnen endast på ganska få platser i Sverige, men den torde vara vanligare än hittills antagits. Det är därför önskvärt, att man under exkursionerna har sin uppmärksamhet riktad på detta djur.»

Då jag här i Ockelbo förutom ovannämnda avjagningar av sjöar och sjösystem haft spanare (ett trettiotal elever) ute litet varstans i socknen (elevernas hemorter som t. ex. Jädraås, Åmot, Åbyggeby, Säbyggeby,

Åbron, Lingbo i Hälsingland) och resultatet blivit så ytterst magert, drar jag den slutsatsen, att förrän man känner *Ranatras* vanor, vistelseort och årstidsuppträdande så komma ev. fynd mest att bero på lyckträff, men jag ansluter mig till lektor Johanssons förmodan att arten har vidsträcktare utbredning och är allmännare än vad som framgår av hitintills gjorda fynd.

C. B. Gaunitz.

Pieris brassicae på vandring.

Under en motorbåtsresa på förmiddagen den 15 augusti 1950 över Kanholmsfjärden i Stockholms skärgård från Sandhamn västerut till Djurö, en sträcka på ungefär 12 km, observerade jag mittför Eknö, att flera kålfjärilar fladdrade över vattnet. Det förvånade mig något, eftersom det blåste rätt bra. Då jag såg mig omkring, märkte jag att fjärilarna flögo överallt om ock med stora luckor. De flögo alla i samma riktning, åt sydsydväst, rakt emot vinden. Jag började räkna, hur många som passerade framför båten. Under en knapp timme kom jag då på en sträcka av ungefär 10 km till 122 stycken, d. v. s. i genomsnitt drygt två i minuten. Ibland kommo tre à fyra stycken nästan samtidigt, mest flögo de dock en och en, allesamman ej mer än några decimeter över vattnet. De övertvärade vågkammarna och vågdalarna på samma höjd, tydligen funno de här minsta luftmotståndet. Tåget måste haft en avsevärd bredd, kanske flera mil, och fjärilmängden torde uppgått till tusenden. Sannolikt hade fjärilarna ej flugit länge, de verkade ej på något sätt uttröttade och några döda fjärilar syntes ej till. Vid dylika tåg har man eljest ej sällan iakttagit massor av drunknade fjärilar flytande på vattnet.

Väl framkommen till Djurö fortsatte jag där att räkna under tiden 12,12—12.25. Kålfjärilar funnos i stort antal på »min» äng, som vanligt fladdrande och lekande om varandra, sugande på blommor och läggande massor av ägg. Många ägnade sig dock varken åt varann eller åt blomstren utan flögo målmedvetet (?) åt sydsydväst. Över hustak och träd kommo de dalande ned över ängen, fortsatte över en meterhög häck och en smal strandremsa ut över fjärden. Här sänkte de sig snart nästan till vattenytan och höllo denna höjd så långt ögat kunde följa dem. En del av de på ängen kringfladdrande greps även av reslusten men många stannade kvar. Tyvärr var jag ej i tillfälle att observera dem längre tid. Under dessa 13 minuter flögo 25 fjärilar ut över vattnet endast från denna lilla fläck och alla i samma riktning, ingen enda kom tillbaka i motsatt riktning.

Följande dag observerade jag mellan kl. 10 och 10.35 från samma plats vid Djuröstranden 34 fjärilar, som gåvo sig ut åt samma håll. Frekvensen hade nu tydligen minskat. Ytterligare iakttagelser gjordes ej.

Studeranden Anders Allander har meddelat mig en liknande iakttagelse från samma dag, 15 augusti. Då han var ute och fiskade på morgonen i